

ГАЛИЧ

Доторкнись до історії серцем

Історичний Галич сягає далеко за адміністративні межі теперішнього районного центру Івано-Франківщини, охоплюючи кілька населених пунктів. Тут, окрім збережених чи відновлених пам'яток (храм святого Пантелеймона XII ст., церква Різдва Христового XIII-XVIII ст., Успенська церква XVI ст., літописні Галичина могила та Княжа криниця), є ще фундаменти 14 церков XII-XIII ст., залишки печерних монастирів, фортифікаційних споруд тощо.

Галич — колишній центр Галицько-Волинського князівства — наймогутнішої твердині на південно-західних давньоруських землях, **перша згадка** про який відноситься, згідно з угорською хронікою XIII ст., до **898 року**.

Історія міста

Галич веде свій відлік з кінця IX століття. У X столітті галицькі землі входять до складу Київської Русі, але після Любецького з'їзду князів у 1097 році Галицьке князівство стає самостійним. В 1141 році Галич стає столицею князівства і зберігає цей титул до перенесення Данилом Галицьким столиці до Холму у 40-х роках XIII століття.

Розквіт Галича та Галицького князівства припадає на період князювання Ярослава Осмомисла (1153-1187 рр.). Наприкінці XII століття Галич стає столицею об'єднаного Галицько-Волинського князівства. В той час у Галичі розвивалися ремесла і торгівля, велося значне цивільне і церковне будівництво. Було складено першу половину Галицько-Волинського літопису. 1241 року княжий Галич цілком зруйнували монголо-татари хана Бату. Ймовірно, тому король Данило Галицький заклав Львів та переніс свій стіл (столицю) до Холма. Після того місто Галич занепадає і втрачає своє адміністративне і політичне значення.

У XIV столітті Галичем по черзі володіють Потоцькі, литовські князі, угорський король Людовік Анжуйський, аж поки місто не увійшло до Речі Посполитої зусиллями короля Ягайла у 1387 році, попередньо отримавши Магдебурзьке право (1367 рік).

Говорячи про давній Галич, ми маємо, насамперед княжий град поблизу сучасного села Крилос. На місті ж сучасного Галича знаходилася пристань на невелике торгово-ремісничє поселення. Саме тут, на високому пагорбі над Дністром у 1367 році розпочалося спорудження замку – головної твердині Галицького староства.

За іншими літературними даними, замок зведений в 1350-1352 рр. волинським воєводою Любартом. Спочатку це було дерев'яна споруда, яку оточували земляні вали. У другій половині XVI в. замок ще був дерев'яним. З 1590 по 1633 рр. на місто було здійснено 29 татарських нападів, найбільш руйнівні з яких були в 1594, 1612, 1624 роках. У 1621 році татари зруйнували замок, який незабаром був відбудований.

За описом 1627 року замок був оточений з трьох боків валами, на яких підносилися п'ять оборонних башт, і мав три в'їзні брами. Тут же наголошується про необхідність його ремонту. У 1658 році замок реставрувався. Будівельними роботами керував інженер-фортифікатор

Ф. Корассині. У 1676 р. на Галич напали турецько-татарські війська, замок був зруйнований (залишилися лише стіни).

З середини XVIII століття замок знаходився в напівзруйнованому стані. Крім того, зірвалася частина гори, на якій він стояв. У 1796 році замок був частково розібраний під керівництвом інженера А. де Хегерштейна. Їм же в 1795 році були виконані обмірні креслення. У квітні 1858 року звалилася східна частина стін, що залишилися.

Трикутний в плані замок складався з двох частин, розміщених на терасах (одна над іншою). Замок був обведений глибоким ровом. Від верхньої частини залишилися руїни п'ятигранної в плані башти, що піднімається над ровом з півдня (збереглися дві стіни до рівня другого ярусу), і залишки стін з бійницями. Протягом десятиліття башта відновлена і не найкращим чином відштукатурена. Відновлена і частина мурів:

замок споруджений з вапняку, мергеля і цегли. Має численні підвали. Стіни зберігають сліди поспішних різночасних ремонтів. У стінах пам'ятника збереглися закладені цеглиною бійниці.

З замкової гори відкривається чудова панорама середмістя:

Центр міста Галич розташувався у підніжжя замкової гори: маленький, але милий і симпатичний.

На центральній площі 22 вересня 1998 року – у день святкування 1100-літнього ювілею Галича, відкрито пам'ятник королю Данилу Галицькому. Автори монументу – скульптор О. Пилев та архітектор О. Чамара зі Львова. Поява пам'ятника саме на цьому місці не випадкова, адже історики вважають, що саме князь Данило сприяв появі площі на довколишніх купецьких кварталах.

Центральним елементом архітектурного ансамблю міста є церква Різдва Христового, перша документальна згадка про яку датується 1550 роком. Проте очевидно, що храм набагато старіше: одні спеціалісти датують її XIV – початком XV століття, інші – кінцем XIII – початком XIV століття.

Церкву неодноразово руйнували і перебудовували. До початку XX століття храм був покритий двосхилим дахом з барочним західним фронтоном. До західного фасаду примикала дерев'яна дзвіниця, яка збереглася й до сьогодні.

Сучасний вигляд пам'ятки отримала після реставрації 1904-1906 років (архітектор Л.Левинський): спорудили новий купол, інтер'єр отримав нове убрання. Давніми залишилися лише фундаменти, можливо, нижні частини стін. У 1960 році проведено капітальний ремонт пам'ятки.

Поруч з новою дзвіницею споруджено макет давнього Галича:

Крім пам'ятника і церкви до ансамблю центру сучасного Галича входять лише кілька старих кам'яниць:

Національний заповідник “Давній Галич”

Давній Галич – столиця Галицького, а пізніше Галицько-Волинського князівств – унікальна історико-археологічна пам'ятка всеукраїнського значення. У 1994 р. на основі комплексу історичних та культурних пам'яток XI-XVII століть було створено державний історико-культурний заповідник, який згідно з Указом Президента України одержав статус національного і офіційну сучасну назву.

Поряд з церквами Св. Пантелеймона (XII ст.), Різдва Христового (XIV-XVI ст.), Успіння Пресвятої Богородиці (XVI ст.), костелом та монастирським комплексом Кармелітів (XVII ст.), тут знаходяться згадана у Галицько-Волинському літописі Галичина могила, легендарна Княжа криниця, фундаменти величного кафедрального Успенського собору (XII ст.) з місцем поховання князя Ярослава Осмомисла та каплицею Св. Василя (XV ст.).

У селі Крилос, яке знаходиться на території заповідника, збереглася система оборонних споруд з кількома рядами потужних валів. На мальовничому пагорбі над Дністром височать мури Галицького замку IX-XIII-XVII ст.

Крім цього, на території заповідника знаходиться понад 200 археологічних пам'яток, які документально засвідчують етапи зародження та подальшого розвитку історичного міста.

За Осмомисла на Княжій горі було збудовано величний кам'яний Успенський собор. Фундамент собору розкопала у 1936 році археологічна експедиція Наукового товариства імені Т. Шевченка під керівництвом Ярослава Пастернака. Детальні обміри фундаменту показали, що за розмірами (32,5x37,5 метрів) собор лише на півтора метра в ширину та довжину менший від знаменитої Софії Київської. У притворі собору археологи виявили кам'яний саркофаг із тлінними останками Ярослава Осмомисла.

Сьогодні фундамент собору відкритий для огляду. Адміністрація заповідника втілює проект консервації та музеєфікації фундаменту собору та збудованої в XV столітті на залишках його південної стіни каплиці святого Василя.

Поряд з фундаментом стоїть пам'ятка архітектури XVI століття, діюча церква Успіння Пресвятої Богородиці. У цьому храмі зберігається Крилоська чудотворна ікона Божої Матері.

Нагромадження культових споруд на Крилоській горі має історичне пояснення. Втративши роль столиці, Галич тривалий час залишався духовним центром. З 1303 по 1415 рік (з невеликою перервою) саме тут була резиденція Галицьких митрополитів, пізніше єпископів. А з 1807 по 1944 рік на Крилоській горі знаходилась літня резиденція митрополитів. У відреставрованих Митрополичих палатах нині розташований Музей історії давнього Галича з обширною експозицією археологічних знахідок. На другому поверсі музею відвідувачі можуть побачити багатющу колекцію взірців флори та фауни Прикарпаття.

Потрапивши в Крилос, мандрівник неодмінно захоче напитися — з Княжої криниці. Це невичерпне джерело з цілющою водою, до якого прикладалися вустами князі та ратники перед битвами, від якого здобували силу немічні.

А південніше відкривається легендарна **Галичина могила**. В урочищі Качків, на південно-західній околиці Крилоського городища, між внутрішніми і зовнішніми оборонними валами старого Галича стоїть одинокий курган. Колись це був високий пагорб, що вивищувався над стольним містом, ніби охороняючи підступи до нього. Саме про цей пагорб згадував, називаючи його «Галичиною могилою», літописець, коли розповідав про складні політичні події початку XIII ст. Під час розкопок тут в символічному похованні було виявлено рештки спаленого човна-довбанки, спорядження знатного воїна – кинжал, вістря дротика і стріл, три сокири, тесло, позолоту від щита, інші знахідки, які вчені датують X ст. Стало зрозуміло, що курган (діаметр 26 м) на найвищій точці Крилоського городища (315,8 м) в урочищі Качків – це те саме поховання, про яке згадує літописець, і в якому міг бути похований князь – засновник міста.

Храм святого Пантелеймона на Виноградній горі в селі Шевченкове — єдина білокам'яна церква княжої доби. Він був збудований у 1194 році. Це монументальна хрестобанна церква з взірцями білокам'яної різьби, рисунками та графіті на стінах. За довгих вісім століть споруда зазнала не одне руйнування та відбудову, зберігає сліди різних архітектурних стилів. Фактично автентичною залишилася лише частина західного порталу церкви. Проте дбайливі реставратори майже відновили її первісний вигляд.

Тривалий час, від другої чверті XV століття споруда використовувалася як римо-католицький костел святого Станіслава, і лише у 1991 храм переосвятили в греко-католицький та повернули йому первісну назву.

На чотирьох гектарах — усе Прикарпаття

При в'їзді до Галича з боку Івано-Франківська праворуч символічного пам'ятного знака «Меч і Рало» розташовується єдиний в області Музей народної архітектури та побуту.

Науковці розрізняють на території Прикарпаття чотири етнографічні регіони: Бойківщина, Гуцульщина, Опілля та Покуття. Отож, в музеї просто неба зібрано колекції матеріальної культури відповідних етнографічних груп XIX — початку XX століть. На території площею 4,5 гектара встановлено одинадцять автентичних архітектурних пам'яток: дві гражди та типову гуцульську хату, опільські «мазанку» та кузню, покутські садибу та олійню, бойківську хату 1848 року тощо.

Єдиний музей караїмів

Гості Галича мають змогу відвідати єдиний в Україні Музей караїмської історії та культури. Музей відкрився четвертого листопада 2004 року, якраз на десяту річницю Національного заповідника «Давній Галич». Караїмська община Галича — унікальна етнокультурна спільнота, що проіснувала тут сім з половиною віків та залишила багату спадщину.

Достеменно відомо, що до Галича караїми прийшли з Криму в 1246 році на запрошення князя Данила Романовича. Про мотивацію цього запрошення українські історики воліють, здебільшого, чемно мовчати. На той час Данило Галицький був васалом монголо-татарської Золотої орди, тож не виключено, що за наполяганням хана Батия караїми в Галичі мали виконувати функцію збирачів данини. Впродовж багатьох наступних століть основним заняттям галицьких караїмів була торгівля. У XVI-XVII століттях вони нерідко були посередниками у викупі бранців з татарської та турецької неволі. Втім, крім торгівлі, караїми славилися у Центральній Європі ще одним цінним заняттям — вони були дисциплінованими професійними воїнами.

Найвизначнішою особливістю караїмської громади Галича є її культурна самобутність, збереження впродовж віків традицій тисячолітньої давності

Радянська влада найбільше приклалася до нищення караїмської спадщини. Зокрема, зрівняли з землею виконаний у мавританському стилі храм — кенасу. Упродовж десятків років кілька караїмських родин, що вже знали: громада зникає — дбайливо зберігали вдома тисячі артефактів, зуміли передати вівтар з кенаси та ряд цінних документів до Євпаторії, де діє найбільша в Україні караїмська громада, а згодом, після того, як у 1997 році дослідженням караїмської спадщини зайнялися науковці заповідника, передали понад три тисячі предметів матеріальної культури та дві тисячі документів до фондів майбутнього музею.

Підготувала Тетяна Депутат
завідуюча сектором краєзнавчої літератури ЦРБ